

CULTURE AND ART

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.2.3>

POWIĄZANIE RZEMIOSŁA NARODOWEGO Z KULTURĄ I MENTALNOŚCIĄ MIESZKAŃCÓW TERYTORIUM HISTORYCZNEGO I ETNOGRAFICZNEGO UKRAINY

Alla Diachenko

kandydat nauk pedagogicznych,

adiunkt Katedry Wzornictwa Przemysłowego i Technologii Komputerowych,

Dziekan Wydziału Sztuki Dekoracyjnej i Użytkowej

Kijowska Państwowa Akademia Sztuk Dekoracyjnych i Stosowanych oraz Wzornictwa im. M. Boychuka,

członek Związku Projektantów Ukrainy, członek Narodowego Związku Artystów Ukrainy

(Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-4496-5931

pani.alla0107@gmail.com

Adnotacja. Artykuł poświęcony jest badaniu związku rzemiosła ludowego z kulturą i mentalnością mieszkańców różnych regionów historycznych i etnograficznych Ukrainy. Ukazuje znaczenie sztuki i rzemiosła ludowego w kształtowaniu tożsamości kulturowej, analizując wpływ cech kulturowych i mentalności na ich rozwój. Autorzy wskazują na znaczenie zachowania i rozwoju kultury ukraińskiej, podkreślając rolę sztuki zdobniczej i użytkowej, w tym haftu, ceramiki, kowalstwa, w odzwierciedlaniu wyjątkowości narodu ukraińskiego. W artykule zwrócono uwagę na historyczny rozwój rzemiosła ludowego, jego związek z mentalnością mieszkańców oraz rolę w kształtowaniu wartości narodowych. W opracowaniu zwrócono także uwagę na zmiany w ubiorze ludowym i znaczenie dostosowania rzemiosła ludowego do współczesnych warunków. Autorzy dochodzą do wniosku, że rzemiosło ludowe jest nie tylko strażnikiem wartości kulturowych, ale także strategicznym zasobem dla rozwoju regionów, wpływającym na tworzenie miejsc pracy i kształtowanie wizerunku regionu, a także stanowi istotny element kultury narodowej.

Słowa kluczowe: rzemiosło ludowe, kultura regionu, lokalna mentalność, twórczość stosowana, barwa i zdobnictwo, specyficzne techniki.

THE CONNECTION OF FOLK CRAFTS WITH THE CULTURE AND MENTALITY OF THE INHABITANTS OF THE HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC TERRITORY OF UKRAINE

Alla Diachenko

candidate of Pedagogical Sciences,

associate Professor of the Department of Industrial Design and Computer Technologies,

Dean of the Faculty of Decorative and Applied Arts

Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts and Design named after M. Boychuk,

a member of the Union of Designers of Ukraine, a member of the National Union of Artists of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-4496-5931

pani.alla0107@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the study of the connection of folk crafts with the culture and mentality of the inhabitants of different historical and ethnographic regions of Ukraine. She reveals the importance of folk arts and crafts in the formation of cultural identity, analyzing the influence of cultural characteristics and mentality on their development. The authors point out the importance of preserving and developing Ukrainian culture, emphasizing the role of decorative and applied arts, including embroidery, pottery, blacksmithing, in reflecting the uniqueness of the Ukrainian people. The article highlights the historical development of folk crafts, their relationship with the mentality of residents and their role in the formation of national values. The study also focuses on changes in folk clothing and the importance of adapting folk crafts to modern conditions. The authors conclude that folk crafts are not only custodians of cultural values, but also a strategic resource for the development of regions, influencing the creation of jobs and the formation of the region's image, and are also a relevant element of national culture.

Key words: folk crafts, regional culture, local mentality, applied creativity, colors and ornaments, specific techniques.

ЗВ'ЯЗОК НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ ІЗ КУЛЬТУРОЮ ТА МЕНТАЛЬНІСТЮ МЕШКАНЦІВ З ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОЮ ТЕРИТОРІЄЮ УКРАЇНИ

Дяченко Алла

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри промислового дизайну і комп'ютерних технологій,

деканка факультету декоративно-прикладного мистецтва

Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука,

членкиня Спілки дизайнерів України, членкиня Національної спілки художників України

(Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-4496-5931

pani.alla0107@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена дослідженню зв'язку народних промислів з культурою та ментальністю мешканців різних історико-етнографічних регіонів України. Вона розкриває значення народних художніх ремесел у формуванні культурної ідентичності, аналізуючи вплив культурних особливостей і ментальності на їх розвиток. Автори вказують на важливість збереження та розвитку української культури, підкреслюючи роль декоративно-прикладного мистецтва, в тому числі вишивки, гончарства, ковальства, у відображенні унікальності українського народу. Стаття висвітлює історичний розвиток народних промислів, їх взаємозв'язок з ментальністю мешканців та їх роль у формуванні національних цінностей. Дослідження також зосереджено на змінах у народному одязі та на важливості адаптації народних промислів до сучасних умов. Автори роблять висновок, що народні художні промисли є не лише зберігачами культурних цінностей, а й стратегічним ресурсом для розвитку регіонів, впливаючи на створення робочих місць та формування іміджу регіону, а також є актуальним елементом національної культури.

Ключові слова: народні промисли, культура регіону, локальний менталітет, прикладна творчість, кольори та орнаменти, специфічні техніки.

Вступ. Усвідомлення того, що відрізняє нас від інших націй, підносить на новий рівень наше самопізнання та розуміння унікальності українського генетичного коду серед народів світу. Це зобов'язує нас до збереження та розвитку української культури. Сучасні тенденції в гуманітарних науках спонукають нас досліджувати ті аспекти культури, які містять важливу інформацію про історію, побут і життя українців, адже без знання про традиції матеріальної та духовної культури неможливе глибоке розуміння національних цінностей. Художнє ткацтво та кераміка у всіх культурах є символами ідентичності народу, відображенням його унікальності та самобутності. Через предмети побуту люди втілюють свої внутрішні погляди та мистецькі уподобання. Це особливо помітно у традиційному килимарстві, вишивці, гончарстві. Культурна спадщина України, у тому числі нематеріальна, є безцінною за свою унікальність і самовираз автохтонного населення, яке з часів бароко творчо переймало східні зразки, збагачуючи їх європейськими технологіями (Яців, 2006: 45). Завдяки цьому в Україні сформувалися видатні осередки народних промислів з високохудожньою виконавською культурою і оригінальною колористикою і творчими поглядами.

Основна частина. Декоративно-прикладне мистецтво в регіонах України різноманітне за формами та змістом, включаючи такі популярні види, як вишивка, чоботарство, ткацтво, писанкарство, бондарство, лозоплетіння, плетіння з соломі, різьблення по дереву, гончарство, ковальство та інші.

Мета дослідження статті – аналіз зв'язку народних промислів з культурою та ментальністю мешканців історико-етнографічних територій України.

Задачі дослідження:

- вивчення історичного розвитку народних промислів на різних територіях України.
- аналіз впливу культурних особливостей і ментальності різних етнографічних груп на розвиток народних промислів.
- оцінка ролі народних промислів у формуванні ментальності та ідентичності мешканців різних регіонів України.
- визначення потенціалу народних промислів як засобу збереження культурної спадщини та засобу культурного обміну в сучасному українському суспільстві.

Матеріал і методи досліджень. Методологічний підхід у дослідженні полягає у використанні комплексу принципів, підходів та методик. Центральним є системний принцип, який об'єднує хронологічні, просторові та естетичні критерії, спрямований на аналіз килима як єдиного витвору мистецтва з його характерними художніми рисами, структурою та призначенням. Дослідження базується на таких основоположних принципах науки, як історизм, достовірність та комплексність, а також на культурологічному та мистецтвознавчому підходах. Авторами використані онтологічні та аксіологічні методи для вивчення основних та ціннісних аспектів розвитку народних промислів та їх поєднання із культурою та ментальністю мешканців певного регіону України, а також загальноісторичний та мікроісторичний методи для дослідження специфіки регіональних народних промислів. З-поміж конкретних наукових методів застосовано крос-культурний підхід для аналізу взаємозв'язків між різними сферами знань, пов'язаними з трансформаціями народних промислів від XIII до початку XXI ст.; типологічний метод для вивчення типології сюжетно-образних і орнаментальних

візерунків і складових народної прикладної творчості; а також метод мистецтвознавчого аналізу для дослідження композиційної структури, принципів формотворення, пластичного моделювання, декоративного оформлення та колористики стилістики виробів народних промислів певного регіону України.

Результати та їх обговорення. На сьогоднішній день одним з пріоритетних завдань українського мистецтвознавства є глибоке дослідження та всебічне освітлення різноманітних аспектів духовної творчості та експериментів у сфері народного мистецтва та визначення рівня єдності народних промислів із культурою та ментальністю мешканців з історико-етнографічною територією України. Важливе місце займає аналіз системи декоративних елементів традиційного одягу, його виразності та унікальності в кожному історико-етнографічному районі. Багатівікова етнічна мистецька традиція, особливо відображена в ансамблях традиційного вбрання, стає все більш цінним ресурсом і фундаментом для розвитку сучасного декоративного мистецтва та формування унікального культурного і ментального образу регіонів України.

В нашому дослідженні ми виділимо найбільш відомі і самобутні регіональні народні промисли, які багато ст. поєднані із культурою та ментальністю мешканців тієї або іншої історико-етнографічної частини України.

1. Народне вбрання да декор Опілля. Територія Опілля, як об'єкт дослідження народного одягу, залишається маловивченою. З середини ХХ ст. Опілля, в якості історико-етнографічного регіону, починає зникати з професійної літератури. Традиційний одяг цього регіону стає об'єктом вивчення у контексті інших історико-географічних (наприклад, Галичини, Прикарпаття), етнографічних (Західне Поділля, Бойківщина) та адміністративно-територіальних районів (Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області) тощо. Це призвело до розмиття унікальності та цілісності Опілляської традиційної ноші, втрати її власного художнього стилю та образності. Народний одяг Опілля відчув значні зміни у створенні, декоруванні та комбінуванні елементів: замість домашніх матеріалів використовуються промислові; крій та формотворення все більше наближаються до міських трендів; традиційні техніки виготовлення та оздоблення (такі як ткацтво, плетіння (особливо поясів та очіпків), вибійка, аплікація) виходять з ужитку або зазнають істотних змін (наприклад, перевага хрестикового стібка та контурної вишивки, використання бісеру у вишивці) (Гарбузенко, 2016).

На першому етапі характерною була комбінація в жіночому народному одязі, що складалася з полотняної сорочки (часто з підтичкою), вибіяченої нижньої спідниці «димки» або вовняної спідниці, верхнього одягу з полотна (кафтан, кабат тощо), сукняного (спенсер, сірак) чи хутряного (бекеша, кожух), доповненого поясом, жіночим головним убором (намітка, хустка, рантук, очіпок) або дівочим (вінок, хустка), коралями, шкіряними чоботами. Чоловічий одяг включав довгу полотняну сорочку, штани, верхній одяг з полотна (куртка, полотнянка) чи хутра (кожух), доповнений вовняною крайкою або шкіряним поясом, хутряною шапкою, солом'яним капелюхом (залежно від сезону), шкіряними чоботами.

На другому етапі в жіночому вбранні починають з'являтися короткі сорочки з фабричного полотна, нижня спідниця «галька», верхня вовняна, шалюнова або оксамитова спідниця, вишита полотняна або оксамитова запаска, безрукавки з оксамиту чи вовни (керсетка або жупан), полотняні блузки з вишивкою, доповнені стрічкою у дівчат та хусткою у жінок. У чоловічому вбранні з'являються елементи військового стилю (штани-райтки, військові куртки), вовняні штани, безрукавки та піджаки міського крою, фетрові капелюхи. Жіночий одяг цього періоду відрізнявся багатим декором сорочок, запасок, спідниць, горсетів, «жупанів» та блузок. Навпаки, чоловічий одяг втрачав свою декоративну поліхромність, замінивши сукняні елементи (сіраки, спенцери) на уніфікований міський одяг (пальто, плащі, піджаки). Верхній одяг став менш урочистим, його носіння стало необов'язковим навіть у літній період. Кожухи залишилися в народному вбранні найдовше, їх продовжували шити і носити протягом усієї першої половини ХХ ст. (Афанасьєв, 2013: 145).

Висновки про єдність народних промислів із культурою та ментальністю мешканців регіону, на прикладі Опілля, свідчать про тісний зв'язок між матеріальною культурою і соціально-історичним контекстом регіону. Народне вбрання Опілля, як частина культурної спадщини, відображає зміни в суспільстві та адаптацію до нових умов життя. Традиційний одяг Опілля, що колись був чітко вираженим символом ідентичності регіону, зазнав значних трансформацій під впливом зовнішніх факторів, таких як урбанізація та індустріалізація. Це призвело до зміни використовуваних матеріалів, крою та елементів декору, що віддаляють традиційний одяг від його первинних коренів і утворюють новий, більш сучасний стиль.

2. Ліжничарство Гуцульщини. Згадки про виробництво ліжників на Гуцульщині датуються ще 16 ст.м. Це підтверджує існування млина-вальника в Делятині. Спочатку ліжники були вузькими через короткі берда на верстатах, але згодом їх стали зшивати. Традиційними типами гуцульських ліжників є монохромні, прості, з орнаментами у вигляді смуг або «баток». Ліжники виконували як ужиткову, так і художню функцію, були важливим елементом інтер'єру, додаючи особливого місцевого колориту. Їх використовували для оздоблення жердин, печі, припічка, лавиць. Ліжники також мали обрядове значення, були невід'ємною частиною хрестин, весіль, похоронів і входили до посагу нареченої. Кількість ліжників у домі вказувала на матеріальний стан родини, важливою була їх кількість у віні нареченої. Під час вінчання батьки стелять під ноги молодих кращі ліжники, на них також сідає молода пара. Невикористаний ліжник лягає на домовину померлого, а потім його віддають церкві. Традиційно ліжниками накривали вози та сани для поїздок до церкви чи на ярмарок, підкладали їх під сідло коня. Вівчарі й досі беруть їх у полонину, адже в холодну ніч ліжники замінюють ковдри та покривала, зберігаючи тепло (Бабій, 2020).

3. Традиційні осередки та локальні центри розвитку мистецтва килимарства України. Ще з часів Київської Русі, яка була розвиненою державою свого часу, на території сучасної України активно розвивалися

домашні ремесла і різноманітні види художнього мистецтва. У XI–XII ст. набуло значного розповсюдження килимарство. Згадки про килими в Україні в ті часи обмежені літописами Київської Русі, а інформація про них у XIII–XIV ст. є досить обмеженою. Однак, починаючи з XV ст. (зокрема з 1481 р.), з'являються записи про імпортовані килими, адже «експорт східних килимів у Західну Європу часто проходив через територію України». На межі XV–XVI ст. килими виготовлялися як у селянських оселях, так і у майстернях феодалів та на окремих поміщицьких маєтках (Янішевська, 2014).

З XVIII ст. на Східній Україні, особливо на Полтавщині, активно розвивалися мануфактури. Відомості з того часу свідчать про діяльність таких виробництв майже в кожному районі цього регіону. Наприклад, на фабриках Харківської області масово виготовляли ворсові килими, які використовували для покриття саней. У Чернігівській області славилися фабрики князя А. Розумовського в Батурині та таємного радника Миклашевського в Понурівці, де виробляли килими, схожі на французькі гобелени. Також були відомі килимарські майстерні при суконних фабриках у Київській області. Проте найбільшого розвитку килимарство досягло саме на Полтавщині. Тут в кожному районі працювало в середньому 8–10 килимарниць, іноді з ученицями, які виготовляли килими на замовлення або для вільного продажу. У Зінькові та Миргороді килимарство було постійним заняттям для деякої частини населення, його навіть викладали в Миргородській освітній установі. Килимарниці в Миргороді та інших місцевостях Полтавщини, які виробляли килими для продажу, не мали власної землі та жили за рахунок купованого хліба. З розвитком домашнього виробництва килимів утруднився їх збут. Ця тенденція посилилася на межі XVIII–XX ст. (Губаль, 2015). Ці висновки свідчать про те, що народні промисли не просто є частиною культурної спадщини, але й активно відображають і впливають на культурні та соціальні процеси в суспільстві, формуючи ментальність та ідентичність народу.

4. *Ковальство на теренах Буковини та Гуцульщини.* На початку 20-го ст. ковані вироби відзначались особливими рисами, включаючи використання стилів, таких як «карпатський», «закоп'янський», «необринков'яний», «неороман'яський». Ці стилі продовжували своє існування в ремінісценціях, а також в епосі пізнього арт-деко, народного романтизму, конструктивізму, функціоналізму. У цей період з'явилися новітні художні пошуки, які гармонійно поєднували природність і раціональність матеріалів (метал, дерево, скло, кераміка), інтегруючи мотиви класичного та народного мистецтва. Характерними стали елементи української та гуцульської дерев'яної різьби в огорожах балконів, кронштейни, які завершуються формами, типовими для гуцульських латунних чепраг і згардових хрестів, а також хрестовидні та рослинні мотиви в орнаментах (Спаривончик, 2018).

У цей час спостерігалось зростання використання металевих декоративних елементів. Серед них особливо вирізнялися решітки, складені з окремих кованих чи штампованих деталей, з'єднаних між собою заклепками чи хомутами, які формували яскраво геометризовані композиції. У таких решітках переважали карбовані з бляхи або штамповані елементи. В них особливо підкреслювалося ритмічне чергування форм, деталей, точок з'єднання, що акцентувало конструкцію. Традиційні художні промисли Буковини та Гуцульщини в цей період можна з повним правом назвати традиційними, адже вони розвивалися на основі спадковості гуцульських та українських мистецьких традицій.

У кінці XX-го та на початку XXI-го ст. ковалі-митці почали активно збирати етнографічні та автентичні матеріали, опираючись на детальне вивчення різноманітної спадщини народної гуцульської творчості. Ця творчість, яка еволюціонувала та кристалізувалася з часом, залишилася незмінною на довгі роки. У своїй роботі ковалі використовують лише ті орнаменти та мотиви, які мають глибоке народне коріння, технічно вдало реалізовані та мають значну естетичну цінність для нових поколінь майстрів.

Важливо підкреслити, що сучасні ковалі, спираючись на регіональні традиції свого краю, є досить оригінальними та самобутніми в підході до створення кованих виробів. Їхня унікальність полягає в синтезі традиційної форми, етнографічного орнаменту та технологічного процесу, який включає як елементи старовинних народних промислів, так і сучасні технічні нововведення та естетичні тенденції.

Використання традиційних мотивів української та гуцульської дерев'яної різьби в кованих виробках підкреслює збереження культурної спадщини та ментальності регіону. Збереження та розвиток традиційних ковальських мотивів і технік у сучасних виробках свідчить про глибоке повагу та розуміння місцевих майстрів до культурних коренів та історичної спадщини свого регіону. Синтез традиційних та сучасних елементів у ковальському мистецтві Буковини та Гуцульщини відображає гармонійне поєднання минулого та сучасності, що є важливим для збереження культурної ідентичності і передачі традицій наступним поколінням. Ці висновки демонструють, що ковальство на Буковині та в Гуцульщині не просто являє собою ремесло, але й є невід'ємною частиною культурної ідентичності та ментальності мешканців регіону, що відображається у створенні кованих виробів.

5. *Петриківський розпис як виду українського народного декоративного мистецтва.* Традиція народного малярства в Україні має давню історію, особливо пов'язану з оформленням житла згідно з місцевими звичаями та смаками. В XX столітті особливо важливим центром декоративного малярства стала Петриківка, яка інтегрувалася в соціокультурний контекст України, що підтверджується великою кількістю створених творів та увагою науковців до цього напряму українського народного мистецтва. Розписи Петриківки розвиваються у рамках національних естетичних традицій українського народу.

Петриківський розпис, подібно до інших видів декоративного малярства, що існували на території сучасної України, пройшов шлях еволюції до стінопису. Цьому сприяла місцева архітектурна традиція – побілена глиняна хата, елементи якої, як в інтер'єрі, так і на фасаді, прикрашали розписами. Орнаменти,

що інтуїтивно намальовані згідно з природними мотивами, з часом стали набувати типових характеристик та виконувати захисні та обрядові функції. Подібними мотивами прикрашали домашні меблі, посуд та інші предмети побуту. Художньо-стилістичні особливості розпису відображали місцеві та регіональні традиції народного мистецтва, а також світоглядні позиції майстра і його естетичні переваги (Варивончик, 2018).

Композиційне розташування розписів було визначене місцем їх застосування в архітектурі будинку, таким як піч, її карнизи, фризи, простінки між вікнами, стеля, відтак вони підкреслювали конструкцію будівлі. Встановлено, що петриківський розпис, інтегруючись в різні види мистецтва, отримує нову виразність і відображає концепцію творів чи предметів, при цьому зберігаючи зв'язок з національною культурою. Аналізується робота майстрів, котрі експериментують з новими принципами, іконографією та стилістикою розписів у різних мистецьких формах, щоб оновити сприйняття та представлення петриківського розпису.

Висока адаптивність петриківського народного мистецтва до сучасних вимог, обумовлена сполученням традиційності та новаторства, а також упровадженням успішних інновацій, зумовлених невинною продуктивною діяльністю та експериментами провідних майстрів, дозволила зберегти цю форму мистецтва до наших днів не просто як реліквію минулого, а як яскравий феномен національного значення.

Петриківський розпис, як невід'ємна частина українського народного мистецтва, відіграє ключову роль у збереженні культурної спадщини та відображенні національної ідентичності. Еволюція Петриківського розпису, яка інтегрувалася у різні види мистецтва, підкреслює адаптацію традиційних форм до сучасних культурних умов, зберігаючи при цьому зв'язок із національною культурою (Усенко, 2015: 131-133). Розписи Петриківки не лише відображають місцеві та регіональні традиції народного мистецтва, але й висловлюють світоглядні позиції майстра та його естетичні переваги, що свідчить про їх тісний зв'язок із культурою та ментальністю мешканців.

6. Народні художніх промислів на Тернопільщині. На Тернопільщині особливо розвинені такі види народних художніх ремесел, як ткацтво та килимарство, з центрами у Підволочиському, Збаразькому, Шумському, Лановецькому та Борщівському районах. Найвідомішим з цих центрів є село Токи у Підволочиському районі, де роботи майстрів (М. Безкорвайної, Н. Дереш, Г. Гасай та інших) знані далеко за межами області. У своїх творах вони використовують традиційні мотиви місцевого художнього ткацтва, такі як ромби, розетки, клинці, кривулі, розташовуючи їх у ритмічних смугах та покриваючи ними всю поверхню виробів.

Гончарство також є популярним народним ремеслом Тернопільщини. Тернопільська народна кераміка характеризується різноманіттям форм і специфічними техніками декорування: розписом, гравіруванням, гладженням, флєндруванням, заливанням, мармуруванням. У Микулинцях, Заліщиках, Струсові, Скалаті, Устечку та Торському виробляли димлений посуд. В Буданові славились посудом з підполивними розписами, особливо чорним посудом із рослинним орнаментом, виготовленим технікою гладження. Кераміка з Бережан, Підгайців, Копичинців відзначається високими мистецькими якістьми. Майстри з Бережан створювали посуд оригінальних форм із унікальними композиціями, використовуючи фляндровий розпис на білому та червоному фоні. Фляндровані прикраси можна знайти на дзбанках, тиквах та мисках, створених майстрами з Підгайців на початку ХХ ст. (Гаврилишина, 2022).

Таким чином, народні художні ремесла Тернопільщини, які є частиною її багатотисячолітньої спадщини, представляють собою одну з найдавніших форм соціальної організації виробничої діяльності. Згідно зі світовим досвідом, у країнах з розвинутою ринковою економікою ремісничє виробництво продовжує залишатися важливим фактором розвитку соціально-економічної структури місцевих спільнот. Без сумніву, традиційне народне мистецтво є одним з невичерпних джерел знань, мудрості та натхнення. Воно володіє значним виховним потенціалом і відіграє ключову роль у формуванні національної свідомості молодого покоління країни.

7. Народні художніх промисли Полісся. Природні особливості Житомирського Полісся суттєво впливали на поселення та життя місцевого населення, визначали ключові напрямки розвитку народного господарства та особливості традиційного побуту. У Житомирському Поліссі розвивалися різні ремесла і промисли, серед яких було ткацтво. «Наприклад, під час археологічних розкопок городища у селі Райки Бердичівського району було виявлено значну кількість матеріалів». Серед знахідок – залізні та кістяні гребінці для чесання прядива, клубки вовняної пряжі, насіння конопель, лляні нитки, фрагменти грубих конопляних мішків, частини одягу та елементи горизонтального ткацького верстата (Чупріна, 2017).

Килимарство є однією з найважливіших та поширених сфер народного ткацтва. Килими у поліщуків традиційно використовувалися в побутово-обрядових цілях: для декорування житла, покривання скрині, столу, ліжка, підлоги, а також саней і воза. Стародавні килими мали геометричні візерунки, більш пізні – квіткові. Найвидатніші килими Житомирського Полісся ткали у Коростенському районі (села Бехи, Васьковичі, Ходаки, Дідковичі), Овруцькому (села Піщаниця, Левковичі), Олевському, Лугинському, Малинському районах. Обробка шкір тварин, отримання шкіри та хутра, виготовлення з них побутових предметів також є однією з давніх традицій мешканців цього регіону.

Гончарство було однією з традиційних професій населення нашого регіону ще з часів неоліту. Гончарні глини, яких у Житомирському Поліссі водилося багато, слугували основною сировиною. Серед найбільш відомих центрів керамічного виробництва у нашому краї можна виділити Троянів Житомирського району, Городницю Новоград-Волинського району, Царівку Радомишльського району та інші.

Гончарне ремесло в нашому краї відрізнялося яскравими локальними особливостями. Це проявлялося у техніці і технології виготовлення, формах, назвах керамічних виробів, орнаментах, кольорах та іншому. На Волині та Поліссі переважала чорно-лощена кераміка у сірих, чорних, синьо-чорних кольорах – вироби під

назвою «сиваки». Їх декор складався з різноманітних геометричних елементів у вигляді косих або прямих смуг, хвилястих, зигзагоподібних та спіральних ліній, формуючи прості узори – сосонки, стовпчики, ялинки, клички та інші символи» (Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст, 2015).

Житомирська область є однією з регіонів України, багатих на кам'яні ресурси. На її території знаходяться такі цінні мінерали, як габро, кварцит, кварцевий пісковик, лабрадорит, граніт, а також коштовні камені та сланцевий пірофіліт. Каменярство традиційно було одним з основних занять місцевого населення. У другій половині XIX ст. каменярі виготовляли різноманітні вироби, включаючи точильні бруски, млинові жорна, колодязні жолоби, стовпи для воріт, бордюрні камені, колодязні кільця та інше. З 20-х рр. XX ст. цей промисел поступово занепадає. У сучасний час коштовні камені, такі як аметист, топаз, гірський кришталь, опал, видобуті в Володарсько-Волинському районі, використовуються як сировина для створення різноманітних ювелірних виробів.

Таким чином, протягом ст. на території Житомирського Полісся розвивалися численні ремесла та промисли, кожен з яких мав свої унікальні регіональні особливості. Діяльність жителів Житомирського Полісся базувалася на традиціях, що передавалися з покоління в покоління, вдосконалюючись та збагачуючись різноманітним витворів, творчих ідей та технологій.

Незважаючи на застійний стан розвитку народних художніх промислів, важливо підкреслити, що вони не лише сприяють збереженню культурних цінностей та підтримці традицій, але й є стратегічним ресурсом розвитку території. Організації, які займаються народними художніми промислами, є невіддільною частиною регіональної економіки, оскільки вони створюють нові робочі місця у різних сферах та сприяють зростанню регіонального валового продукту. Галузь народних художніх промислів та ремесел відіграє важливу роль у формуванні іміджу регіону, представляючи традиційне мистецтво на зовнішніх ринках. Підтримка та розвиток народних художніх промислів, вироби яких є невід'ємною частиною української народної культури, є важливим напрямком економічної та культурної політики кожного поліетнічного регіону (Небесник, 2000: 98–99).

Висновки про єдність народних промислів із культурою та ментальністю мешканців Житомирського Полісся на основі статті підкреслюють важливість цих промислів у формуванні культурного ландшафту регіону. Житомирське Полісся має довгу історію розвитку різноманітних ремесел і промислів, що відображає глибоке коріння і зв'язок цих діяльностей із місцевою культурою та природним середовищем. Важливу роль в культурі Полісся відіграють ткацтво і килимарство. Килими, виготовлені місцевими майстрами, служили не лише практичним цілям, але й були виразом мистецьких традицій і обрядовості. Гончарство на Поліссі підкреслює унікальні локальні особливості регіону, виявлені в техніці і дизайні виробів, що є важливою частиною культурної самобутності (Даниленко, 2005). Активне використання природних ресурсів регіону, як-от кам'яні матеріали, для ремесел підкреслює зв'язок між природним середовищем і культурою мешканців.

8. *Осередки автентичної продукції Волині.* Волинський край відомий близько 16 видами художніх промислів, серед яких особливе місце займає вишивка. Це один з найпопулярніших видів українського декоративного мистецтва, яке включає орнаментальне або сюжетне зображення на тканині чи шкїрі, виконане за допомогою різних ручних або машинних швів.

Традиції волинської вишивки є багатими і давніми, що виявляється у специфічних техніках вишивання, кольоровій гамі та орнаментально-композиційних рішеннях. Серед найпоширеніших технік вишивання на Волині варто виділити «занизування» («низь»), «хрестик», «гладь». Вишивки часто відзначаються яскравим червоним кольором з елементами синього та чорного. Типова також вишивка білими нитками – «настилування» (лічильною гладдю) з елементами ажурного шиття, такими як «колення», «мереження», «вирізування», де часто зустрічаються зоологічні мотиви, зокрема зображення птахів. На півдні Волинської області переважають чорно-червоні кольори і часто використовуються вишивки у чотирьох і більше кольорах із переважанням техніки «хрестик», де домінують рослинні, особливо квіткові, орнаменти. Центри вишивки розташовані по всій Волині, особливо на півдні області та на Поліссі (Історія декоративного мистецтва України, 2016).

Чоботарство та шевство – це традиційне ремесло Волині та Полісся, яке полягає у виготовленні різноманітного взуття. На цих територіях поширені були личаки та постолі, а також чоловічі чоботи та жіночі черевички на шнурівках. Основні центри шевства розташовані на півдні області: у селищі міського типу Іваничі (Іваничівська територіальна громада) Володимир-Волинського району та місті Берестечко (Берестечківська територіальна громада) Луцького району.

Макраме – старовинна техніка вузлового плетіння, можливо, пов'язана з технікою створення тканин без використання ткацького верстата. Центри макраме на Волині збереглися у селах Забороль (Луцька територіальна громада) та Воротнів (Підгайцівська територіальна громада) Луцького району (Маньковська, 2016).

Бондарство – це вид деревообробного ремесла, що включає виготовлення різних видів емностей: бочок, діжок, барил, цебер і так далі. Це ремесло поширилося на Волині пізніше, ніж інші деревообробні промисли, але з часом значно розвинулося, особливо на Поліссі. Єдиний осередок бондарства на Волині зберігся в селі Хопнів (Ківерцівська територіальна громада) Луцького району (Урсу, Гуцул, 2018).

Столярство є однією з найпоширеніших галузей виробництва на Волині, яке охоплює створення різноманітних дерев'яних предметів для дому, таких як лави, ослони, скрині, столи, табуретки, стільці, мисники, ліжка, а також віконні рами, рамки для вуликів, дерев'яні частини борін та плугів. Особливістю столярства, яку відзначали ще в цехових статутах, є виготовлення виробів без використання цвяхів, лише за допомогою столярних з'єднань на клею. Столярство розвивалося у багатьох центрах на Волині: у місті Камінь-Каширський, селі Велика Глуша (Камінь-Каширська територіальна громада), Ветли (Любешівська територіальна

група) Камінь-Каширського району; місті Ковель (Ковельська територіальна громада), Велимче (Велимчанська територіальна громада), селищі Головне, Скрипиця (Головненська територіальна громада), Смолярі (Старовижівська територіальна громада), Уховецьк (Колодяжненська територіальна громада) Ковельського району; Гораймівка, Нічогівка (Колківська територіальна громада), місто Берестечко, (Берестечківська територіальна громада), селище Цумань (Цуманська територіальна громада) Луцького району (Станкевич 2002).

Різьблення по дереву – це ще один вид художньої обробки дерева, який існує поряд з випилюванням та токарною обробкою. Майстри різьблення багато в чому прикрашали предмети побутового та господарського призначення. До сьогодні збереглися унікальні зразки різьблених виробів – чумацьких маж, саней, різного домашнього начиння, предметів домашнього вжитку. Окрім цього, існує випилювання лобзиком по дереву, з центром у селі Древині (Іваничівська територіальна громада) Володимир-Волинського району (Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст, 2015).

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що народні промисли Волині є невід'ємною частиною культурної та історичної спадщини регіону, відображаючи його духовність, ментальність та культурні традиції. Висновки про єдність народних промислів із культурою та ментальністю мешканців Волинського регіону, виходячи з аналізу статті, підкреслюють глибокий зв'язок між місцевими традиціями, ремеслами та культурною ідентичністю

9. Народні художні текстильні промисли Харківщини. Популяризація досягнень харківського художнього текстильного мистецтва є способом збереження національних культурних цінностей. Вже існує успішний досвід використання народних художніх текстильних ремесел у сфері культурного туризму на Західній Україні, зокрема в Карпатському регіоні, де спостерігається зростання кількості вітчизняних та іноземних туристів і стабільний попит на місцеві текстильні сувеніри (Варивончик, 2018). На Харківщині є всі необхідні ресурси для створення місцевого конкурентоспроможного продукту, який поєднуватиме культурні та економічні аспекти, адже авторські текстильні вироби користуються популярністю у світі.

Окрім досягнень харківської школи художнього текстильництва, важливо також впроваджувати інноваційні підходи у просуванні локального туристичного продукту. Це можна зробити, використовуючи унікальні місцеві екологічні матеріали, технології та дизайн. Сучасні текстильні вироби, такі як вишитий одяг, рушники, скатертини, серветки, килими, килимки, ковдри, в'язані іграшки та інше, можуть стати прикладами такої продукції. Ткацький малюнок може використовуватися як елемент дизайну сувенірів, таких як магніти, прикраси, панно. Етноодяг є обнадійливим напрямком розвитку сувенірної продукції. Важливо, що ці сувеніри можуть водночас відображати як матеріальну, так і духовну культуру Харківщини (Історія декоративного мистецтва України, 2016). Художні вироби з Харківщини завжди вражали своєю високою майстерністю та неповторною самобутністю.

Висновки. Народні художні ремесла в Україні є ключовою частиною української культурної спадщини, відображаючи унікальні особливості різних етнографічних регіонів країни і становлячи важливу частину історико-культурних ресурсів.

Визначено, що сучасне українське мистецтвознавство наголошує на необхідності всебічного дослідження різноманітних аспектів духовної творчості та художніх експериментів у сфері народного мистецтва. Дослідження підкреслює значимість аналізу системи декоративних засобів традиційного одягу різних історико-етнографічних районів, його унікальності та виразності. Етнічна мистецька традиція, особливо в ансамблях традиційного вбрання, вважається цінним ресурсом для розвитку сучасного декоративного мистецтва та формування культурного образу України (Македон, Валіков, Кошляк 2020).

Дослідження виявило значні зміни в народному одязі Опілля, пов'язані з використанням промислових матеріалів і наближенням до міських трендів, що призвело до втрати унікальності і цілісності цього регіону. Народні художні промисли України існують завдяки передачі традицій з покоління в покоління, демонструючи самобутність і колорит кожного етнографічного регіону. Доведено, що народні художні промисли виступають не тільки як зберігачі культурних цінностей, але й як стратегічний ресурс розвитку регіонів, впливаючи на створення робочих місць, регіональний валовий продукт та формування іміджу регіону. Народні промисли здатні адаптуватися до сучасних умов, поєднуючи традиції з інноваціями, що дозволяє зберігати їх як актуальний і важливий елемент національної культури.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєв Ю. Л. Етнодизайн у контексті націєтворення та глобалізації. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 19. Т. 2. С. 143–147.
2. Бабій Н. П. Актуальні культурно-мистецькі практики та процеси: проблематика наукового дискурсу. *Питання культурології*. № 36. 2020. С. 69–78.
3. Варивончик А. Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції : Монографія. Київ Видавництво Ліра-К, 2018. 528 с.
4. Гаврилишина Н. А. Декоративно-ужиткове мистецтво України. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Декоративно-ужиткове мистецтво України](https://vue.gov.ua/Декоративно-ужиткове_мистецтво_України) .
5. Гарбузенко Л. В. Декоративно-прикладне мистецтво: крок до художньо-естетичної компетентності. Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград : Александрова М. В., 2016. 132 с.
6. Губаль Л. М. Декоративно-прикладне мистецтво: [альбом]. Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2015. 47 с.
7. Даниленко В. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури: монографія. Харків: ХДАДМ, Колорит, 2005. 244 с.

8. Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст: зб. наук. пр./редкол.: гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко й ін. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2015. Кн. 2. 556 с.
9. Історія декоративного мистецтва України : У 5 т. Т. 5 / [голов. ред. Г. Скрипник] НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2016. 546 с.
10. Македон В. В., Валіков В. П., Кошляк Є. Є. Світовий ринок праці в координатах цифрової економіки. *Академічний огляд*. 2020. № 1 (52). С. 91–107. DOI: 10.32342/2074-5354-2020-1-52-9
11. Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів : Простір-М, 2016. 408 с.
12. Небесник І. І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект. Ужгород : Закарпаття, 2000. С. 168.
13. Станкевич М. Українське художнє дерево ХVІ–ХХ ст. НАНУ Інститут народознавства НАНУ. Львів, 2002. 480 с.
14. Урсу Н. О., Гуцул І. А. Теоретичні основи композиції. Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2018. 165 с.
15. Усенко Н. О. Художнє життя України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: дис. ... канд. мистецтвознавства. Харків, 2015. 237 с.
16. Чуприна Н. В., Струмінська Т. В. Сучасні технології дизайн-діяльності. Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. Київ : КНУДТ, 2017. 415 с.
17. Янішевська Н. Геометрична абстракція як спосіб заперечення перетворення дійсності. *Мистецтвознавчий автограф : Зб. наук праць кафедри історії і теорії мистецтва Львів. нац. акад. мистецтв*. 2014. Вип. 6–7. С. 163–173.
18. Яців Р. Українське мистецтво ХХ століття: зб. наук. ст. Інститут народознавства НАН України. Львів : Афіша, 2006. 350 с.

References:

1. Afanasiev, Yu. L. (2013). Etnodyzain u konteksti natsiïetvorennia ta hlobalizatsii. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku* [Ethnodesign in the context of nation-building and globalization. Ukrainian culture: past, present, ways of development]. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. Vol. 19 (2), 143–147 [in Ukrainian].
2. Babii, N. P. (2020). Aktualni kulturno-mystetski praktyky ta protsesy: problematyka naukovoho dyskursu [Current cultural and artistic practices and processes: issues of scientific discourse]. *Pytannia kulturolohiï*, No. 36, 69–78 [in Ukrainian].
3. Chuprina, N. V., & Struminska, T. V. (2017). Suchasni tekhnolohii dyzain-diialnosti [Modern technologies of design activity]. Kyiv: KNUDT [in Ukrainian].
4. Danylenko, V. (2005). Dyzayn Ukrayiny u svitovomu konteksti khudozhn'o-proektnoyi kul'tury: monohrafiya [Design of Ukraine in the world context of artistic-project culture: monograph]. Kharkiv: Colorit [in Ukrainian].
5. Harbuzenko, L. V. (2016). Dekorativno-prykladne mystetstvo: krok do khudozhno-estetychnoi kompetentnosti [Decorative and applied art: a step towards artistic and aesthetic competence]. Kirovohrad: Aleksandrova M. V. [in Ukrainian]
6. Havrylyshina, N. A. (2022). Decorative and applied art of Ukraine. *Great Ukrainian encyclopedia*. Retrieved from: <https://vue.gov.ua/Decorative and applied art of Ukraine>.
7. Hubal, L. M. (2015). Dekorativno-prykladne mystetstvo: [albom] [Decorative and applied art: [album]. Uzhhorod: Vyd-vo Oleksandry Harkushi [in Ukrainian]
8. Makedon, V., Valikov, V., Koshlyak, Y. (2020). Svitovyy rynek pratsi v koordynatakh tsyfrovoyi ekonomiky [The world labor market in the coordinates of the digital economy]. *Akademichnyy ohlyad*, no. 1(52), 91–107. DOI: 10.32342/2074-5354-2020-1-52-9 (in Ukrainian).
9. Mankovska, R. V. (2016). Muzei Ukrainy u suspilno-istorychnykh vyklykakh ХХ – pochatku ХХІ stolit [Museums of Ukraine in socio-historical challenges of the 20th and early 21st centuries]. Lviv: Prostir-M [in Ukrainian].
10. Nebesnyk I. I. (2000). Khudozhnia osvita na Zakarpatti u KhKh stolitti: istoryko-pedahohichnyi aspekt istorikopedagogicheskogo aspekt [art education in Transcarpathia in The ХХ century: a historical and pedagogical aspect]. Uzhhorod. Zakarpattia [in Ukrainian].
11. Skrypyk, G. (2016). Istoryia dekorativnoho mystetstva Ukrayiny [History of decorative art of Ukraine]. In 5 vols., Vol. 5, National Academy of Sciences of Ukraine, IMFE named after M. T. Ryl'skyi. Kyiv [in Ukrainian].
12. Stankevych, M. (2002). Ukrayins'ke khudozhnye derevo KHVI–KHKH st. [Ukrainian artistic tree of the 16th–20th centuries]. NANU Instytut narodoznavstva NANU, Lviv [in Ukrainian].
13. Stepanenko M. I. (2015). Etnodyzayn: Yevropeys'kyy vektor rozvytku i natsional'nyy kontekst [Ethnodesign: European vector of development and national context]: zb. nauk. pr. / red. YE. A. Antonovych, V. P. Tytarenko. Poltava: PNPУ im. V. H. Korolenka. Vol. 2 [in Ukrainian].
14. Ursu, N. O., & Hutsul, I. A. (2018). Teoretychni osnovy kompozytsii [Theoretical foundations of composition]. Kamianets-Podil'skyi: Aksioma. [in Ukrainian]
15. Usenko, N. (2015). Khudozhnie zhyttya Kharkova druhoi polovyny ХХ– pochatku ХХІ stolittya [Art life of Kharkiv in the second half of the 20th to the early 21st centuries]. Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
16. Varyvonchuk, A. (2018). Khudozhni promysly Ukrayiny: geneza, istorychna evolyutsiya, suchasnyy stan ta tendentsiï : Monohrafiya [Artistic crafts of Ukraine: genesis, historical evolution, current state and trends: Monograph]. Kyiv Publishing House Lira-K [in Ukrainian].
17. Yanishevskaya, N. (2014). Heometrychna abstraktsiïa yak sposib zaperechennya peretvorennia diïsnosti. *Mystetstvoznavchyy avtohrif* [Geometric abstraction as a way of denying the transformation of reality. Art historian's autograph]. *Collection of Sciences of the Department of History and Theory of Art Lviv. national Acad. of arts Lviv*, Vol. 6–7, 163–173 [in Ukrainian].
18. Yatsiv, R. (2006). Ukrayins'ke mystetstvo KHKH stolittya: zb. nauk. St [Ukrainian art of the 20th century: coll. of science Art]. Instytut narodoznavstva NAN Ukrayiny. L'viv: Afisha [in Ukrainian].